

Rozdział VI. Źródła archiwalne na temat Centralnego Okręgu Przemysłowego w aktach instytucji samorządu gospodarczego

Wstęp

W okresie Drugiej Rzeczypospolitej kształtowała się idea stworzenia w ramach inwestycji publicznych kompleksu nowych zakładów przemysłowych w dorzeczu Wisły, Sanu i Dunajca. Ewolucja tej idei doprowadziła do utworzenia planu inwestycyjnego Centralnego Okręgu Przemysłowego (COP). Pierwsza wersja planu ogłoszona była jeszcze w 1936 roku, ostateczna zaś w 1937 roku^[1].

W ramach tworzenia planu COP dokonano analizy gospodarczo-przestrzennej województw: krakowskiego, lubelskiego, kieleckiego i lwowskiego. Na jej podstawie wydzielono terytorium wchodzące w skład części wyżej wymienionych województw, składające się z 44 powiatów, na którym usytuowano - w ramach programu gospodarczego - przede wszystkim inwestycje przemysłowe, infrastrukturalne i energetyczne^[2]. Inwestycje te realizowano w latach 1937 - 1939. W związku ze zwiększonym natężeniem działań publicznych na terenie COP zwiększała się również konieczność poprawy ogółu elementów lokalnego życia społeczno-gospodarczego. Tym ostatnim zagadnieniem najbardziej zaabsorbowany był sektor samorządowy (gospodarczy i terytorialny)^[3].

W dotychczasowej historiografii istnieje niewiele prac poświęconych funkcjonowaniu samorządu w COP lub nawet poruszających ogólne kwestie społeczno-gospodarcze na jego terenie. Istnieją jedynie prace albo mające charakter przyczynkarski, albo niezawierające odnośników do archiwaliów administracji lokalnej i różnego rodzaju instytucji społecznych^[4]. Dodać tutaj należy, że archiwalia te pełnią niezwykle ważną rolę w badaniach nad dziejami gospodarki i administracji Drugiej Rzeczypospolitej. Zamiarem niniejszego rozdziału jest przybliżenie materiałów źródłowych zawartych w zasobach archiwalnych Drugiej Rzeczypospolitej, które opisują samorząd gospodarczy, jako jeden z podmiotów, biorących udział w realizacji COP w latach 1937 - 1939. W ramach przypisów do materiałów archiwalnych będą przedstawiane odwołania do dokumentów obrazujących działalność instytucji samorządu gospodarczego na terenie COP.

Samorząd gospodarczy na terenie Centralnego Okręgu Przemysłowego

COP pokrywał się terytorialnie z zakresem czterech izb przemysłowo-handlowych: w Sosnowcu, Krakowie, Lublinie i Lwowie (od 1 kwietnia także

Izby Przemysłowo-Handlowej w Łodzi z racji przyłączenia z województwa kieleckiego do łódzkiego powiatów opoczyńskiego i koneckiego, które należały do COP^[5]); czterech izb rzemieślniczych: w Kielcach, Krakowie, Lublinie i Lwowie; a także czterech rolniczych: (podobnie jak w przypadku rzemieślniczych) w Kielcach, Krakowie, Lublinie i Lwowie. Aktywną politykę na terenie COP podejmowały także inne polskie izby przemysłowo-handlowe – w szczególności Izba Przemysłowo-Handlowa w Poznaniu. Poszczególne izby samorządu gospodarczego tworzyły w najważniejszych miastach COP nowe komórki organizacyjne. W 1938 roku z inicjatywy Polskiego Związku Przemysłu Metalowego oraz Związku Izb Przemysłowo-Handlowych utworzono na terenie Sandomierza Delegaturę, która miała być zarządzana przez Izbę Przemysłowo-Handlową w Sosnowcu^[6]. Delegaturę w Rzeszowie utworzyła Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie^[7]. We wrześniu 1938 roku Izby Rzemieślnicze: lwowska i krakowska utworzyły swoją Delegaturę na terenie Rzeszowa^[8]. Wszystkie wyżej wymienione komórki organizacyjne samorządu gospodarczego na terenie COP pełniły rolę czynnika koordynacyjnego w rozwoju przemysłu, handlu, rzemiosła, a także innych dziedzin gospodarki. Swoją aktywność na terenie COP przejawiały również izby rolnicze^[9].

Źródła archiwalne na temat COP w aktach Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie

Materiały do dziejów Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie podzielone są na trzy zespoły. Poszczególne zespoły pochodzą odpowiednio z lat: 1857 - 1939, 1939 - 1945 oraz 1945 - 1950^[10]. W pierwszym zespole obejmującym między innymi okres międzywojenny znajdują się materiały źródłowe związane z funkcjonowaniem rzeszowskiej ekspozytury Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie. Teczka zawierająca sprawozdania ekspozytury posiada sygnaturę 74. Jak wskazał Tomasz Kargol: „Do zakresu kompetencji i uprawnień Ekspozytury należało załatwianie spraw zleconych przez władze Izby, występowanie do nich z inicjatywą w sprawach mających znaczenie dla rozwoju stosunków gospodarczych na obszarze COP, przyjmowanie wszelkiej korespondencji i odsyłanie jej do centrali w Krakowie, utrzymywanie kontaktów z lokalnymi organizacjami przemysłu i handlu, przedstawianie sprawozdań i raportów miesięcznych oraz przyjmowanie należności pieniężnych^[11].”

Sprawozdania (zawarte w sygnaturze numer 74), wraz z całością dokumentacji, mają dużą wartość dla poznania problematyki rozwoju COP. Zawierają informacje o rozmowach prowadzonych z urzędnikami miejskimi na temat potrzeb gospodarczo-infrastrukturalnych miast^[12]. Znajdują się tam liczne wzmianki na temat organizowanych przy współudziale Ekspozytury konferencji poświęconych sprawom gospodarczym COP^[13]. Dzięki nim można

zapoznać się z informacjami na temat przebiegu podróży służbowych pracowników Ekspozytury, na przykład do urzędów miejskich^[14]. Sprawozdania Ekspozytury dowodzą również, iż gromadziła ona opracowania o sytuacji ekonomicznej poszczególnych miast^[15]. Można też zaobserwować skalę prowadzonej przez Ekspozyturę korespondencji z urzędami i instytucjami^[16]. Mamy do czynienia z informacjami odnośnie wskazywanych kierunków rozwoju i organizacji handlu w związku ze zmianami, które zachodziły w produkcji rolno-spożywczej organizowanej przez mieszkańców wsi. W jednym ze sprawozdań czytamy bowiem: „Aktualnym byłoby zorganizowanie w powiecie rzeszowskim handlu i przetwórci owoców, wskutek dużej ilości sadów zakładanych przez rolników istnieje duża podaż owoców w tym powiecie, a handel nimi nie jest zupełnie zorganizowany”^[17]. Dokumenty podają informacje, iż Ekspozytura zajmowała się opracowywaniem danych, dotyczących warunków geograficzno-gospodarczych, które sprzyjały określonym dziedzinom wytwórczości rolniczej. Na tej podstawie określano rodzaje rolno-spożywczych zakładów przemysłowych, których budowa byłaby lokalnie uzasadniona dla lepszego rozwoju gospodarczego terenów COP^[18]. Zapoznać się można z informacjami wskazującymi na zainteresowanie Ekspozytury funkcjonowaniem spółdzielczości i organizacją kursów spółdzielczych^[19]. Dowodzą one istnienia konkurencji pomiędzy organizacjami spółdzielczymi a inicjatywą prywatną w zdobywaniu lokalnych rynków zbytu^[20].

Ważne są informacje związane z rynkiem nieruchomościami w związku z panującą na terenie COP wzmożoną koniunkturą budowlaną^[21]. Ekspozytura interesowała się mocno sprawami związanymi z sytuacją finansowo-budżetową poszczególnych miast. W związku z tym można zapoznać się z ankietą skierowaną do miast z prośbą o podanie dokładnych danych związanych z kwestią między innymi preliminarzy budżetowych i źródeł dochodów miejskich^[22]. W aktach Ekspozytury zawarte są dokładne opisy stanu gospodarczego niektórych miast z terenów COP^[23]. Materiały archiwalne informują o zainteresowaniu Ekspozytury związkami pomiędzy przemysłem a chałupnictwem (jako podmiotu pomocniczego dla przemysłu)^[24].

Źródła archiwalne Ekspozytury przynoszą informacje dotyczące organizacji szkolnictwa zawodowego i dokształcania na terenie COP, a także plany współpracy w tej sferze wraz z samorządem terytorialnym^[25]. Dzięki nim zapoznać się można ze sprawą organizowania tzw. „akcji przesiedleńczej” przemysłowców, kupców i rzemieślników z województw zachodnich na tereny COP^[26]. Natomiast wyróżnienie konkretnych przedsiębiorców (jak i również ich branż), którzy wyrażali chęć osiedlenia się na terenie COP znaleźć można dopiero w sprawozdaniach z marca 1939 roku^[27]. Wartościowe jest zestawienie statystyczne wykupionych świadectw przemysłowych w powiatach

południowej części COP^[28]. Ekspozytura formułowała warunki rentowności i efektywności poszczególnych rodzajów inwestycji, a także wskazywała inwestycje „nietrafione” z powodu błędnych decyzji gospodarczych dokonywanych przez przedsiębiorców^[29].

Interesujące są informacje związane ze sporem kompetencyjnym Ekspozytury z Delegaturą Związku Izb Przemysłowo-Handlowych dotyczącego sprawy objęcia właściwością miejscową poszczególnych powiatów położonych w widłach Wisły i Sanu^[30]. Ukazana jest – dość mocno ówczasie nabrzmiała – problematyka handlu żydowskiego i jego konkurencja z handlem polskim^[31]. Na podstawie informacji źródłowych okazuje się, iż na terenie Rzeszowa tworzone były także placówki terenowe innych instytucji publicznych – jak np. Ekspozytura Wojewódzkiego Biura Funduszu Pracy w Krakowie^[32].

Informacje o działalności Ekspozytury w Rzeszowie można odnaleźć również w innych jednostkach zespołu Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie (na przykład w teczce o sygnaturze 55), w szczególności tych, które zawierają protokoły izbowe. Warto wskazać również, że w zespole Izby pochodzącym z lat 1945 - 1950 znajduje się opracowanie Rogera Battaglii, "Przemysł i handel Małopolski Zachodniej w latach 1850-1950", w którym zawarte są informacje o działalności Ekspozytury Biura Krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie w ramach polityki inwestycyjnej w COP^[33].

Warto dodać, że dokumentacja archiwalna Ekspozytury szczegółowo oddaje jej praktyczny wymiar działalności administracyjno-gospodarczej na terenie COP. Jednakże na podstawie uzyskiwanych informacji na temat konkretnych przejawów jej działalności, jak i układu samego inwentarza akt Izby Przemysłowo-Handlowej W Krakowie z lat 1857 - 1939 można dojść do wniosku, że nie zachowała się cała kompletna dokumentacja. Treść akt świadczy bowiem o tym, że w posiadaniu Ekspozytury była znacznie większa ilość opracowań dotyczących spraw społeczno-gospodarczych niż zawarta jest współcześnie w zespole (np. poświęcona zagadnieniom aprowizacji terenu COP).

Źródła archiwalne na temat COP w aktach Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu

We wcześniejszej części rozdziału podano informację na temat utworzenia Delegatury Związku Izb Przemysłowo-Handlowych w Sandomierzu, która działała pod zwierzchnictwem Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu. Pomimo, iż nie zachowały się kompletne akta Związku Izb Przemysłowo-Handlowych RP ani Izby w Sosnowcu to okazało się, że w ramach zespołu Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu (w Archiwum Państwowym w Poznaniu), znajdują się obszerne materiały sprawozdawcze

i inne dokumenty poświęcone sandomierskiej Delegaturze Związku Izb. Materiały te znajdują się w jednostce o sygnaturze 1486: "Centralny Okręg Przemysłowy". W pierwszej chwili wydawać się może zaskoczeniem, iż archiwalia samorządu gospodarczego z terenu Sandomierza znajdują się w centralnym wielkopolskim archiwum. Jednakże zawartość akt wyjaśnia tę sprawę.

Akta zawarte pod omawianą sygnaturą informują o silnym udziale Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu w działalności samorządu gospodarczego na terenie COP^[34]. Źródła archiwalne w ramach jednostki przekazują ogólnie rzecz biorąc dużo informacji związanych z współpracą różnych izb samorządu gospodarczego w COP. Dla przykładu, zawarta jest tam korespondencja pomiędzy izbami przemysłowo-handlowymi w Krakowie i Sosnowcu. Ponadto obszerne opracowanie na temat spraw gospodarczych kieleckiej części COP, zrealizowane w ramach współpracy pomiędzy izbami samorządu gospodarczego województwa kieleckiego. Dużą wartość mają dokumenty poświęcone pracom komisji ds. COP zorganizowanej przy Związku Izb Przemysłowo-Handlowych. Zachowane są niektóre sprawozdania owej komisji dotyczące między innymi stosunku sfer rządowych do działalności samorządu gospodarczego w COP, a także informacje o konferencjach współorganizowanych przy udziale komisji. Spotkać można również projekty komunikatów prasowych placówki Związku Izb Przemysłowo-Handlowych w Sandomierzu.

O zaangażowaniu wielkopolskich środowisk gospodarczych w inwestycje na terenie COP świadczy dokumentacja wielkopolskiego stowarzyszenia przemysłowo-handlowego Związek Polski, które brało udział w organizacji wspomnianej już wcześniej „akcji osiedleńczej”.

Źródła dotyczące działalności Delegatury Związku Izb w Sandomierzu posiadają podobny charakter do tych dotyczących Ekspozytury w Rzeszowie. Zawierają bowiem zarówno dokumenty w formie sprawozdań, jak też korespondencji. Jeden z dokumentów przedstawia istotną treść, która dotyczy przesłanek przemawiających za utworzeniem placówki samorządu gospodarczego w Sandomierzu. Podane są informacje dotyczące ścisłego podziału funkcji pomiędzy sosnowiecką Izbą a Związkiem Izb w organizacji Delegatury w Sandomierzu. Dokumentacja archiwalna zawiera między innymi budżet Delegatury Sandomierskiej. W teczce obecne jest sprawozdanie Delegatury Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych ds. COP w Sandomierzu, która współpracowała z Delegaturą Związku Izb. Zachowały się informacje poświęcone opracowywaniu fachowych referatów tyjących się spraw społeczno-gospodarczych COP, np. "Rola samorządu przemysłowo-handlowego wobec uprzemysłowienia kraju". Część z referatów nie zachowała się, co dodatkowo świadczy, iż faktycznie placówki samorządu gospodarczego

na terenie COP posiadały znacznie więcej materiałów o gospodarce lokalnej, niż przetrwało się do dnia dzisiejszego^[35].

Niewątpliwie jednymi z najważniejszych posiadanych do dziś referatów poświęconych omawianej problematyce są: "W sprawie koordynacji działalności poszczególnych władz państwowych w zakresie COP" oraz "Zarys planu usprawnienia prac samorządu przemysłowo-handlowego w sprawie COP". W obu precyzyjnie opisano całość problematyki funkcjonowania samorządu gospodarczego w COP. Przedstawiono także informacje na temat trudności ze skoordynowaniem działań nie tylko oddziałów poszczególnych izb, ale także problemów z pogodzeniem własnej polityki samorządu z polityką władz państwowych. Szczegółowe sprawozdania Delegatury Związku Izb w Sandomierzu sporządzane były od lutego 1939 roku i przedstawiają szczegółowe dane dotyczące inwestycji kapitału prywatnego na terenie COP oraz działalności Delegatury na polu społeczno-gospodarczym^[36].

Można ponadto znaleźć takie informacje, jak: projekt utworzenia w Sandomierzu Delegatury Wielkopolskich Kół Gospodarczych; informacje na temat prób nawiązania współpracy z Izbą Rzemieśniczą w Poznaniu w ramach prac związanych z zagadnieniem COP, stosunku komisji Związku Izb ds. COP do działalności komisji ds. miast COP przy Związku Miast Polskich, projektu zorganizowania informatorów i korespondentów z terenów COP, powołania Agenta i Obserwatora Sfer Gospodarczych Wielkopolski na Centralny Okręg Przemysłowy w Sandomierzu, szczegółowe dane statystyczno-opisowe miast należących do okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie; notatki: na temat możliwości eksportu wyrobów chałupniczych z terenów COP oraz w sprawie zjazdu inwestorów, jak i wiele innych cennych dokumentów źródłowych.

Za pomocą źródeł dotyczących działalności sandomierskiej Delegatury można stworzyć dokładny opis zarówno działalności samorządu gospodarczego na terenie COP, jak i dokonujących się lokalnie przemian społeczno-gospodarczych. Na uwagę zwraca spotykana w źródłach z okresu międzywojennego szczegółowość danych statystycznych i faktograficznych dla poszczególnych miast i powiatów za ostatnie lata Drugiej Rzeczypospolitej.

Źródła archiwalne na temat COP w materiałach archiwalnych dotyczących izb rzemieślniczych i rolniczych

Wspomniano uprzednio o utworzeniu w Rzeszowie Delegatury Izb Rzemieślniczych w Krakowie i we Lwowie. Jest wielce prawdopodobne, że nie przetrwały sprawozdania tej Delegatury. Powodem może być fakt niezachowania się w całości do dnia dzisiejszego zespołu Izby Rzemieślniczej w Krakowie. Jednostek, w której mogłyby potencjalnie znajdować się takie sprawozdania – autor rozdziału nie odnalazł także w innych zespołach

archiwalnych. Jedynie – i to tylko niekiedy – wspomina się na temat istnienia Delegatury Izb Rzemieślniczych w dokumentach zawartych w aktach cechów i stowarzyszeń rzemieślniczych niektórych miast (na przykład zespole: Akta miasta Rzeszowa w Archiwum Państwowym w Rzeszowie). Dokładniejsze informacje na temat działalności Delegatury można odnaleźć w sprawozdaniach izbowych. Niepowodzeniem zakończyły się także poszukiwania dokonywane przez autora w ramach zasobu Państwowego Archiwum Obwodu Lwowskiego.

Jarosław Jastrzębski pisał, że zadaniem Delegatury było: „zbieranie informacji dotyczących rozbudowy Centralnego Okręgu Przemysłowego, w przede wszystkim zakresie dotyczącym samorządu rzemieślniczego oraz poszczególnych zawodów rzemieślniczych (dostaw dla rzemiosła, możliwości zatrudnienia rzemieślników, możliwości zakładania nowych przedsiębiorstw rzemieślniczych)”^[37]. Przekazywała ona pozyskiwane informacje obu izbom w formie cotygodniowego biuletynu oraz bezpośrednio zainteresowanym rzemieślnikom. Interweniowała również u władz państwowych i samorządowych na terenie Centralnego Okręgu Przemysłowego w sprawach związanych z zakładaniem i prowadzeniem przedsiębiorstw rzemieślniczych, zatrudnianiem rzemieślników, otrzymywaniem dostaw przez gospodarcze organizacje rzemieślnicze. Istnieje jednak nadzieja, że dalsze kwerendy wykonywane w ramach akt samorządu gospodarczego okresu międzywojennego z terenów Polski przyniosą pozytywne rezultaty.

W związku z polityką rolną prowadzoną na terenie COP Kielecka Izba Rolnicza nawiązała współpracę z Krakowską, Lwowską i Lubelską Izba Rolniczą, a także ze Związkiem Izb i Organizacji Rolniczych. Przy Związku, z inicjatywy Kieleckiej Izby Rolniczej, powstała - w celu opracowywania planów gospodarczych wspólnych dla całego rolnictwa COP oraz uzgadniania prowadzenia regionalnej polityki przez poszczególne izby rolnicze - specjalna komórka badawcza^[38].

Ponadto Izba Rolnicza w Krakowie podjęła współpracę z Lwowską Izba Rolniczą w sprawach związanych z polityką rolną na terenie COP w ramach Komisji Rolnej, utworzonej przy Tymczasowej Radzie Gospodarczej COP, pod przewodnictwem dowódcy Dowództwie Okręgu Korpusu nr X generała Wacława Scaevoli-Wieczorkiewicza.

Przy Krakowskiej Izbie Rolniczej funkcjonował Komitet Wykonawczy ds. COP. Funkcje wykonawcze Komitetu sprawował sekretarz powoływany przez władze Izby. Funkcje sekretarza zostały przez Izbę określone następująco: "Zadaniem sekretarza będzie zorganizowanie obsługi ośrodków przemysłowych na terenie powiatów należących do COP przez rolnictwo tych powiatów. W wykonaniu tego zadania sekretarz winien a) imieniem Komitetu nawiązywać i utrzymywać stały kontakt: 1) z centralami powstających

przedsiębiorstw przemysłowych mających siedzibę bądź na Górnym Śląsku, bądź w Warszawie, 2) z centralami organizacyj rolniczo-handlowych, rolniczo-przetwórczych, rolniczo-kredytowych w Krakowie, oraz Związkiem Rewizyjnym Spółdzielni Zarobkowo-Gospodarczych w Krakowie, 3) z Okręgowymi Towarzystwami Rolniczymi interesowanymi. b) Zbadać i ustalić możliwości wytwórcze powiatów w zakresie rolniczym w związku z przypuszczalną skalą potrzeb konsumpcyjnych ośrodków przemysłowych tam przewidzianych. c) Opracować wspólnie z biurem ekonomicznym Izby i Komisją Polityki Rolnej w Krakowie, plan stopniowego nastawienia rolnictwa na potrzeby COP z ustaleniem potrzebnych inwestycji, organizacji zbytu i usprawnień produkcji"^[39].

Materiały poświęcone działalności sekretarza znajdują się w Archiwum Państwowym w Krakowie – Ekspozyturze w Spytkowicach w zespole Wojewódzkiego Biura Funduszu Pracy w Krakowie pod sygnaturą 969. Jednostka archiwalna zawiera sprawozdania sekretarza z prac wykonywanych na terenie COP. Zarówno w sprawozdaniach, jak i pozostałych dokumentach (np. korespondencji) zawarte są między innymi informacje na temat opracowywania dezyderatów związanych z tworzeniem przedsiębiorstw produkujących na rzecz rynku rolno-przemysłowego, sposobów dostosowania polityki rolnej do potrzeb nowego ośrodka przemysłowego, współpracy ze zrzeszeniami rolniczymi (kółka rolnicze i koła gospodyń wiejskich), spółdzielniami, Centralą Przemysłu Ludowego, możliwości zaopatrywania fabryk w surowce rolnicze (np. spirytus), problemu rozbudowy lokalnych cegielni itp., dużego zainteresowania ekonomistów izb rolniczych zagadnieniem COP, jak i na temat wielu innych zagadnień, które były przedmiotem działań Krakowskiej Izby Rolniczej zarówno z punktu widzenia jej kompetencji i obowiązków, jak i również zmiany niektórych kierunków jej polityki w związku z budową nowego ośrodka przemysłowego^[40].

Perspektywy badawcze

Krzysztof Latawiec w swoim artykule źródłoznawczym dotyczącym czasopisma „COP”, jako źródła prasowego do badań historycznych nad realizacją COP napisał: „Pismo <<COP>> był interesującym zjawiskiem, które miało miejsce w latach 1938-1939. Stanowi ono nieocenione źródło badań nad przemianami społecznymi i gospodarczymi na ziemiach zakreślonych granicami Centralnego Okręgu Przemysłowego. (...) Również historykom-regionalistom periodyk <<COP>> może śmiało służyć za źródło, z którego można czerpać nadzwyczajne wiadomości, z różnych przyczyn niedostępne w innych materiałach archiwalnych”^[41]. Charakterystykę czasopisma „COP” wskazaną przez Krzysztofa Latawca można w pewnym stopniu użyć –

oceniając materiały na temat COP w ramach akt archiwalnych samorządu gospodarczego.

Przedstawiony powyżej artykuł źródłoznawczy dotyczący dokumentacji poświęconej działalności samorządu gospodarczego w obrębie COP przedstawia przykładowe, aczkolwiek z punktu widzenia autora artykułu – najbardziej cenne źródła poświęcone organizacji samorządu gospodarczego na terenie COP. Informacje związane z interesującą autora tematyką znajdują się również w protokołach (w szczególności Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie), referatach izbowych, zespołach archiwalnych dotyczących samorządu terytorialnego, różnych zrzeszeń kapitału prywatnego, organizacji spółdzielczych itp. Materiały tego typu znajdują się prawdopodobnie w archiwaliach samorządu gospodarczego z Łodzi, Torunia, Katowic bądź Gdyni.

Na zakończenie trzeba stwierdzić jednoznacznie, że dokonana kwerenda i przedstawione w ramach artykułu źródłoznawczego jej wyniki dowodzą, iż akta samorządu gospodarczego stanowią źródło cenne i mało wykorzystane nie tylko do badań dziejów instytucji samorządu gospodarczego, ale i również dla dogłębniejszego poznania specyfiki poszczególnych regionów Drugiej Rzeczypospolitej pod kątem ich poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i stanowią możliwość otwarcia nowych perspektyw badawczych. Co ważne – źródła archiwalne samorządu gospodarczego opisujące określone terytorium Drugiej Rzeczypospolitej niekoniecznie znajdować się muszą współcześnie w tym archiwum, które swoją siedzibę ma na tymże terytorium – czego najlepszym przykładem jest istnienie materiałów źródłowych na temat Sandomierza w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Dlatego badając określony region Drugiej Rzeczypospolitej pod kątem spraw rozwoju gospodarczego – warto prowadzić kwerendę praktycznie w każdym zespole samorządu gospodarczego, znajdującym się w określonym archiwum.

Streszczenie

W rozdziale omówiono archiwalia znajdujące się w zespołach izb przemysłowo-handlowych w Krakowie i Poznaniu, jak również izb rolniczych i rzemieślniczych. W tym przypadku chodzi głównie o Krakowską Izbę Rolniczą oraz izby rzemieślnicze w Krakowie i Lwowie. Pokazują one, jak bogatą działalność - w krótkim czasie budowy COP - rozwinęły instytucje samorządu gospodarczego. Izby interesowały się nie tylko warunkami zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, ale wszelakimi przejawami życia społecznego na terenie poddanym intensywnemu procesowi inwestycji publicznych uwarunkowanych doktryną interwencjonizmu państwowego.

Słowa kluczowe

- Centralny Okręg Przemysłowy
- samorząd gospodarczy

Przypisy

- [¹] Zob. M. M. Drozdowski, *Polityka gospodarcza rządu polskiego 1936–1939*, Warszawa 1963, s. 140.
- [²] Zob. W. Samecki, *Centralny Okręg Przemysłowy. Wstępna faza uprzemysłowienia Polski*, Wrocław 1998, s. 255.
- [³] Zob. W. Chudzik, *Gospodarczo-finansowe aspekty działalności samorządu terytorialnego w ramach inwestycji Centralnego Okręgu Przemysłowego (1936-1939)*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2011, t. 71, s. 83; T. Kargol, *Związki Krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej z Rzeszowem 1850-1939*, [w:] *Rzeszów dawny i współczesny. Gospodarka*, red. K. Kaszuba i A. Szromnik, Rzeszów 2005, s. 59.
- [⁴] Zob. m.in. M. Nowak, *Problemy rozbudowy południowej części Centralnego Okręgu Przemysłowego na łamach periodyku „COP” (1938-1939)*, [w:] *W nieustannej trosce o Polską diasporę. Studia historyczne i politologiczne. Tom studiów historycznych i politologicznych dedykowany Księdzu Arcybiskupowi Szczepanowi Wesołemu*, red. R. Nir, M. Szczerbiński, K. Wasilewski, Gorzów Wielkopolski 2012, s. 283; G. Łuszkiewicz-Dzierżawska, *Władze miasta Radomia wobec idei i realizacji COP*, [w:] *Radom i region w Centralnym Okręgu Przemysłowym*, red. A. Duszyk, Radom 2007, 13; A. Buszko, I.Z. Czaplicka-Kozłowska, A.J. Kozłowski, *Centralny Okręg Przemysłowy. Koncepcja i realizacja w artykułach prasowych z lat 1935-1939*, Olsztyn 2010; A. Żebrowski, *Centralny Okręg Przemysłowy w gospodarce Polski międzywojennej*, praca doktorska, Wydział Ekonomiki Produkcji Szkoły Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie, Warszawa 1967.
- [⁵] Zob. Projekt pisma Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie do Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie z 6 grudnia 1938 r., [w:] *Archiwum Państwowe w Krakowie (AP Kraków)*, zespół Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie 1857 - 1939 (IPH Kraków I), sygn. 55.
- [⁶] *Centralny Okręg Przemysłowy*, „Wiadomości Gospodarcze. Miesięczny Biuletyn Sprawozdawczy Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie” 15 kwiecień 1938, s. 17; *Sprawy Centralnego Okręgu Przemysłowego*, „Wiadomości Gospodarcze. Miesięczny Biuletyn Sprawozdawczy Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie” 15 wrzesień 1938 r., s. 9; IPH Kraków I, sygn. 78: *Biuro Prasowe Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie: Prace samorządu przemysłowo-handlowego w zakresie COP (11 maja 1938 r.)*; „Biuletyn Informacyjny Izby Przemysłowo-Handlowej w Sosnowcu” 1938 nr 12, s. 33.
- [⁷] *Sprawozdanie z działalności i stanu gospodarczego okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie w roku 1937*, Kraków 1938, s. 90.
- [⁸] *Z Izby Krakowskiej. Posiedzenie Rady Izby*, „Rzemiosło” 1939, nr 4, s. 20.

- [9] Zob. S. Skwarczyński, Rolnictwo w Okręgu Centralnym, „Rolnictwo” 1937, nr 89, s. 93.
- [10] Zob. A. Kiełbicka, Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie 1850-1939, Kraków 2003, s. 17.
- [11] T. Kargol. Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie w latach 1850-1939. Dzieje – ludzie – polityka gospodarcza, Kraków 2003, s. 121.
- [12] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie tygodniowe z czynności wykonanych w Ekspozyturze Biura Izby w Rzeszowie w stanie na 21 sierpnia 1937 roku.
- [13] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie z działalności Ekspozytury Biura Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie za miesiąc lipiec 1938 roku.
- [14] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie tygodniowe Biura Ekspozytury Krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie w stanie na 9 października 1937 roku.
- [15] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie z dotychczasowej działalności Ekspozytury Biura Krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie.
- [16] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie tygodniowe z czynności Biura Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie w stanie na 11 września 1937 roku.
- [17] IPH Kraków I, sygn. 74; Pismo kierownika Ekspozytury Biura w Rzeszowie do dyrektora Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie z 4 września 1937 roku.
- [18] IPH Kraków I, sygn. 74; Pismo Biura Ekspozytury Krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie do Dyrektora Izby z 18 września 1937 roku.
- [19] AP Kraków, IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie tygodniowe z czynności wykonanych w Ekspozyturze Biura Izby w Rzeszowie w stanie na 4 września 1937 roku.
- [20] AP Kraków, IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie z wyjazdu do miejscowości Ekspozytury Biura Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie (Dębica, Mielec, Baranów, Tarnobrzeg, Łańcut, Przeworsk, Nisko) (sprawozdanie z dnia 8 marca 1939 r.).
- [21] IPH Kraków I, sygn. 74; Pismo Ekspozytury Krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie do Dyrektora Izby z 25 października 1937 roku.
- [22] IPH Kraków I, sygn. 74; Wzór ankiety dotyczącej danych do preliminarza budżetowego na okres 1937/38 roku budżetowego.
- [23] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie z wyjazdu do miejscowości Ekspozytury Biura Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie (Dębica, Mielec, Baranów, Tarnobrzeg, Łańcut, Przeworsk, Nisko) (sprawozdanie z dnia 8 marca 1939 r.).
- [24] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie miesięczne z czynności Ekspozytury Biura Krak. Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie spisane do dnia 30 września 1937 roku.
- [25] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie tygodniowe z czynności Biura Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie w stanie na 20 listopada 1937 roku.
- [26] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie tygodniowe z działalności Biura Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie w stanie na 5 lutego 1938 roku; Sprawozdanie tygodniowe z działalności Ekspozytury Biura Krakowskiej Izby P.H. za czas od 28 czerwca do 7 lipca 1938 roku; Sprawozdanie z działalności Ekspozytury Biura Krakowskiej

Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie za czas od 8 do 20 lipca 1938 roku.

[27] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie z działalności Ekspozytury Biura Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie w marcu 1939 roku.

[28] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie Ekspozytury Biura Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie o stanie gospodarczym powiatów Centralnego Okręgu Przemysłowego, należących do Okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie w roku 1938.

[29] IPH Kraków I, sygn. 74; Sprawozdanie z działalności Ekspozytury Biura Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie w listopadzie 1939 roku.

[30] IPH Kraków I, sygn. 74; Pismo Ekspozytury Biura Krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej w Rzeszowie do Dyrektora Izby z 9 sierpnia 1938 roku.

[31] IPH Kraków I, sygn. 74; Pismo Zrzeszenia Kupców w Rzeszowie do Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie z 14 sierpnia 1938 roku.

[32] AP Kraków, IPH Kraków I, sygn. 74; Regulamin Komisji Doradczej przy Wojewódzkim Biurze Funduszu Pracy, Ekspozyturze w Rzeszowie.

[33] AP Kraków, zespół Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie 1945 - 1950 (IPH Kraków III), sygn. 29: R. Battaglia, Przemysł i handel Małopolski Zachodniej w latach 1850 - 1950, Kraków 1950.

[34] Archiwum Państwowe w Poznaniu, Izba Przemysłowo-Handlowa w Poznaniu (IPH Poznań), sygn. 1486: Pismo Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie do Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu z 21 kwietnia 1938 r., s. 48; Pismo Związku Izb Przemysłowo-Handlowych Rzeczypospolitej Polskiej do Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu z 23 kwietnia 1938 r. w sprawie COP-u, s. 54.

[35] IPH Poznań, sygn. 1486; Pismo Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie do Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu 27 października 1938 r., s. 95.

[36] IPH Poznań, sygn. 1486; Sprawozdanie Delegatury Związku Izb Przemysłowo-Handlowych dla spraw Centralnego Okręgu Przemysłowego w Sandomierzu w miesiącu lutym 1939 r., s. 191.

[37] J. Jastrzębski, Izba Rzemieślnicza w Krakowie w latach 1927-1939, Kraków 2010, s. 157.

[38] Konferencja Gospodarcza w Przeworsku, „Zew Rzeszowa” 1938, nr 8, s. 61; Sprawozdanie z działalności Kieleckiej Izby Rolniczej za rok 1937/38 z uwzględnieniem 5-letniego okresu, Kielce 1938, s. 158; Sprawozdanie Krakowskiej Izby Rolniczej za rok 1937/38, Kraków 1939, s. 127.

[39] AP Kraków, Wojewódzkie Biuro Funduszu Pracy w Krakowie (WBFP Kraków), sygn. 969; Pismo Krakowskiej Izby Rolniczej do Wojewódzkiego Biura Funduszu Pracy w Krakowie z 30 lipca 1938 r. w sprawie dotacji na sekretarza COP.

[40] AP Kraków, WBFP Kraków, sygn. 969; Sprawozdanie z czynności Komitetu Wykonawczego dla obsługi Centralnego Okręgu Przemysłowego przy Krakowskiej Izbie Rolniczej; Sprawozdanie z czynności sekretarza Komitetu Wykonawczego dla obsługi COP przy Krakowskiej Izbie Rolniczej za miesiąc styczeń 1939 r.; Sprawozdanie

z czynności Sekretarza Komitetu Wykonawczego dla obsługi COP, przy Krakowskiej Izbie Rolniczej za miesiąc grudzień 1938 r.; Sprawozdanie z czynności Sekretarza Komitetu Wykonawczego dla obsługi COP przy Krakowskiej Izbie Rolniczej za miesiąc listopad 1938 roku.

[41] K. Latawiec, Pismo „COP” jako źródło do badań nad przemianami społeczno-gospodarczymi centralnych ziem polskich, [w:] Centralny Okręg Przemysłowy. Infrastruktura. Produkcja. Procesy miastotwórcze, red. S. Piątkowski, Radom 2005, s. 121.

Bibliografia

Literatura

1. Buszko A., Czaplicka-Kozłowska I.Z., Kozłowski A. J., Centralny Okręg Przemysłowy. Koncepcja i realizacja w artykułach prasowych z lat 1935 - 1939, Olsztyn 2010.
2. Chudzik W., Gospodarczo-finansowe aspekty działalności samorządu terytorialnego w ramach inwestycji Centralnego Okręgu Przemysłowego (1936 - 1939), „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2011, t. 71.
3. Drozdowski M.M., Polityka gospodarcza rządu polskiego 1936 – 1939, Warszawa 1963.
4. Jastrzębski J., Izba Rzemieśnicza w Krakowie w latach 1927 - 1939, Kraków 2010.
5. Kargol T., Związki Krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej z Rzeszowem 1850 - 1939, [w:] Rzeszów dawny i współczesny. Gospodarka, red. K. Kaszuba, A. Szromnik, Rzeszów 2005.
6. Kargol T., Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie w latach 1850 - 1939. Dzieje – ludzie – polityka gospodarcza, Kraków 2003.
7. Kiełbicka A., Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie 1850 - 1939, Kraków 2003.
8. Latawiec K., Pismo „COP” jako źródło do badań nad przemianami społeczno-gospodarczymi centralnych ziem polskich, [w:] Centralny Okręg Przemysłowy. Infrastruktura. Produkcja. Procesy miastotwórcze, red. S. Piątkowski, Radom 2005.
9. Łuszkiewicz-Dzierżawska G., Władze miasta Radomia wobec idei i realizacji COP, [w:] Radom i region w Centralnym Okręgu Przemysłowym, red. A. Duszyk, Radom 2007.
10. Nowak M., Problemy rozbudowy południowej części Centralnego Okręgu Przemysłowego na łamach periodyku „COP” (1938-1939), [w:] W nieustannej trosce o Polską diasporę. Studia historyczne i politologiczne. Tom studiów historycznych i politologicznych dedykowany Księdzu Arcybiskupowi Szczerbińskiemu, red. R. Nir, M. Szczerbiński, K. Wasilewski, Gorzów Wielkopolski 2012.

11. Samecki W., Centralny Okręg Przemysłowy. Wstępna faza uprzemysłowienia Polski, Wrocław 1998.
12. Skwarczyński S., Rolnictwo w Okręgu Centralnym, „Rolnictwo” 1937, nr 89.
13. Żebrowski A., Centralny Okręg Przemysłowy w gospodarce Polski międzywojennej, praca doktorska, Wydział Ekonomiki Produkcji Szkoły Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie, Warszawa 1967.